

Smoki czy dinozaury

Legenda czy fakt?

Od niepamiętnych czasów na całym świecie ludzie opowiadali przedziwne historie o smokach. W **legendach** smok jest przedstawiany jako zwierzę, rodzaj olbrzymiego, latającego gada. Smoki obdarzone były przewrotną inteligencją i według wielu mitów potrafiły posługiwać się mową oraz posiadały rozmaite skarby. Smok mógł mieć jedną lub więcej głów, przypominał wymarłe przed milionami lat dinozaury. Naturalnym siedliskiem smoków były pieczary, jaskinie i jamy. Smoki są istotami reprezentującymi siły natury i cztery żywioły, zwłaszcza zaś ogień i powietrze (w Chinach wodę). Wiemy jak wyglądały, wiemy jak groźne były i wiemy, że nie istniały... Czy to aby na pewno tylko legenda?

Czy smoki to legenda?

Z gawędami, bajkami czy legendami o smokach można spotkać się w pismach wielu narodów Europy i Azji już od najdawniejszych czasów. Opowiadali o nich Sumerowie, Asyryjczycy, Persowie i Hindusi. Smoki pojawiają się w wielu **mitologiach**, w tym mitologii greckiej. Zazwyczaj, podobnie jak gryfy pełnią funkcję strażników, przypisywane im są także liczne przymioty jak mądrość i siła. Nigdy nieusypiający smok stał na straży złotego runa z polecenia boga Aresa, inny pilnował wyroczni Apolla w Delfach, jeszcze inny zaś źródła w okolicy późniejszego miasta Teby. Ze smokami walczyło wielu mitycznych bogów i bohaterów, m.in. Apollo (smok Pyton), Jazon (smok pilnujący złotego runa), Herakles (Ladon), czy Perseusz (smok Cetus).

Skąd wzięły się smoki?

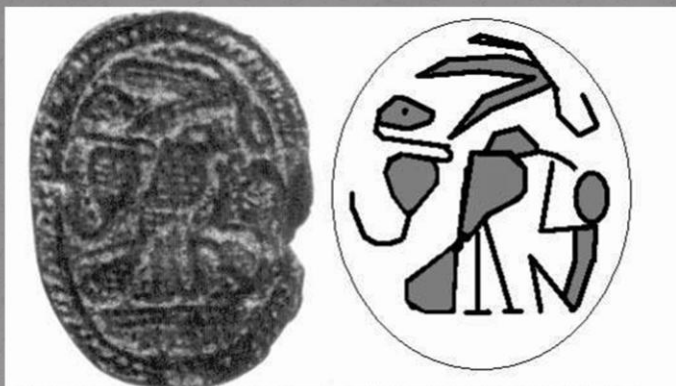

Wizerunek smoka w średniowiecznym bestiariuszu z Aberdeen

<http://wmrokihistorii.blogspot.com/2013/04/smoki-legenda-czy-fakt.html>

Starożytne i średniowieczne **bestiariusze**, czyli ilustrowane księgi zawierające opisy znanych ówczśnie zwierząt, są niezwykle bogate w przykłady najróżniejszych „fantastycznych” istot. Istnienie wielu opisanych w nich stworzeń znalazło odzwierciedlenie w znaleziskach archeologicznych. Z całą pewnością można udowodnić ich istnienie, chociażby na podstawie skamieniałości. Są wśród nich także takie stworzenia jak olbrzymie gady, potwory morskie, gigantyczne węże, latające jaszczury, jednorożce i oczywiście smoki. Zdziwiające jest podobieństwo między opisami i wizerunkami smoków a odnalezionymi szczątkami prehistorycznych gadów.

„Latające węże”

Egipska pieczęć z wizerunkiem Ibisa broniącego człowieka (po prawej) przed kobrą (po lewej) i skrzydlatym wężem (u góry) - Egipt XII-XIII w. p.n.e.

<http://wmrokaistorii.blogspot.com/2013/04/smoki-legenda-czy-fakt.html>

Pierwsze wzmianki na temat tajemniczych stworzeń opisywanych jako „**latające węże**” pochodzą już z Mezopotamii oraz Starożytnego Egiptu, od ok. 3 tysiąclecia p.n.e., gdzie były czczone jako boskie zwierzęta oraz symbole mądrości. Wizerunek skrzydlatego smoka był wtedy trochę inny niż to sobie dzisiaj wyobrażamy. Opisy z tamtego okresu mówią o zwierzęciu z wyraźnie węzową sylwetką, posiadającą błoniaste skrzydła oraz jedną parą szponiastych odnóży. Inne cechy pojawiające się równie często to rogi lub uszy umiejscowione w tylnej części głowy oraz spłaszczony płat w kształcie rombu, znajdujący się na końcu ogona.

Smocze początki

*Ilustracja smoka autorstwa Athanasiusa Kirchera
w „Mundus Subterraneus”, 1678 rok.*

<http://wmrokuhistorii.blogspot.com/2013/04/smoki-legenda-czy-fakt.html>

Popularna sylwetka smoka z dodatkowymi przednimi kończynami pojawiła się dopiero w okolicach XVI wieku.

„Skrzydlaty smok”

Szkic smoczego szkieletu według Ingegniero Cornelio Mayera z 1691 r.

<http://wmrokuhistorii.blogspot.com/2013/04/smoki-legenda-czy-fakt.html>

Być może jednak były to dinozaury?

W 1691 roku w książce „The Book of the Dragon” Judy Allen i Jeanne Griffith zamieszczona została informacja, iż jedną z jaskiń niedaleko Rzymu zamieszkiwał potwór określany jako „**skrzydlaty smok**”, który podobno terroryzował okolicznych mieszkańców. W posiadaniu Ingegniero Cornelio Meyera zachował się jedyny sporządzony przez niego w tamtym okresie szkic, przedstawiający szkielet owego stworzenia.

W 1998 roku John Goertzen zidentyfikował go jako **pterozaura**. Charakterystyczne cechy to:

- gładki czubek głowy ozdobiony jedynie wyrastającym w tylnej części podwójnym płatem skóry;
- dokładnie pięć palców wyraźnie widocznych na każdej łapie o podobnej długości z wyjątkiem jednego, krótszego wyrastającego w przeciwnym kierunku do reszty;
- ślady szponów na skrzydłach;
- błoniaste skrzydła są wyraźnie bliżej głowy niż tylne odnóża.

Dokładny opis dowodzi, iż nie mamy do czynienia z rysunkiem skamieniałości, ale realnymi resztkami ciała po żyjącym w tamtym czasie stworzeniu.

„Zgniatacze łodzi”

Rysunek przedstawiający atak „Kongamato” na rybaków Kaonde.

<http://wmrokuhistorii.blogspot.com/2013/04/smoki-legenda-czy-fakt.html>

W 1923 roku przyrodnik Frank Melland w swojej książce o wierzeniach i obyczajach plemienia Kaonde z dzisiejszej Zambii opisał spotkanie z bardzo niebezpiecznymi zwierzętami, określanymi przez tubylców jako **Kongamato** (zgniatacze łodzi). Według jego relacji, latające stwory bez piór, o gładkiej, czarnej lub czerwonej skórze, ze skrzydłami, posiadały długi dziób pełen ostrych zębów. Zachowywały się niezwykle agresywnie, atakowały i niszczyły łódki rybaków oraz ludzi. Wodzowie plemienia Kaonde, którym przedstawiono książkę z ilustracjami pterozaurów, zgodnie identyfikowali Kongamato jako przedstawiciela wymarłego gatunku Pterodactylus, żyjącego niegdyś na terenie Europy i Afryki w okresie późnej Jury.

Podobnych relacji, opisujących spotkania ze zwierzętami przypominającymi pterozaurow aż po dziś dzień jest bardzo wiele, z czego najwięcej pochodzi od tubylczych plemion afrykańskich z okolic Zambii, Kenii, Rodezji, Zimbabwe, Angoli, Namibii, Tanzanii oraz Kongo – zarówno z terenów leśnych, jak i pustynnych.

„Ptaki gromu”

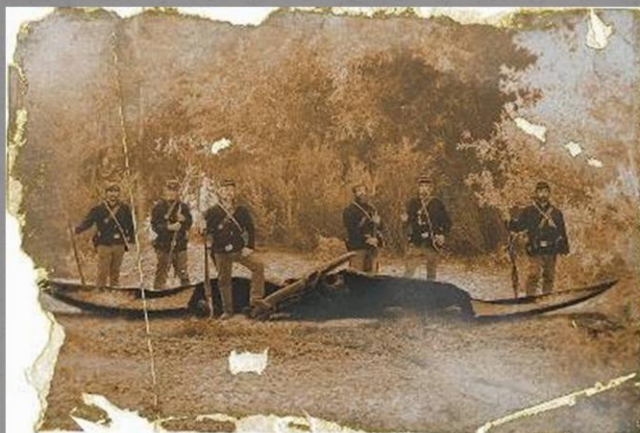

Żołnierze Unii z zestrzelonym przez nich „ptakiem gromu”

<http://wmrokuhistorii.blogspot.com/2013/04/smoki-legenda-czy-fakt.html>

Nie tylko dzikie plemiona Afryki natknęły się na tajemnicze stworzenia przypominające smoki lub dinozaury. Po drugiej stronie globu, w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej często dochodziło do bliskich spotkań z podobnym zwierzęciem. W latach 60., doniesienia z czasów wojny secesyjnej informowały o zestrzeleniu przez żołnierzy Unii kilku wielkich, nieznanych nauce ptaków, nazywanych przez miejscowych „**ptakami gromu**”, które zgodnie z indiańską legendą były odpowiedzialne za zsyłanie grzmotów i błyskawic. Z tego okresu zachowało się kilka fotografii, przedstawiających żołnierzy z martwym stworzeniem bardzo przypominającym pterodaktyla.

„Wielki ptak”

Żołnierze Unii z zestrzelonym przez nich „ptakiem gromu”

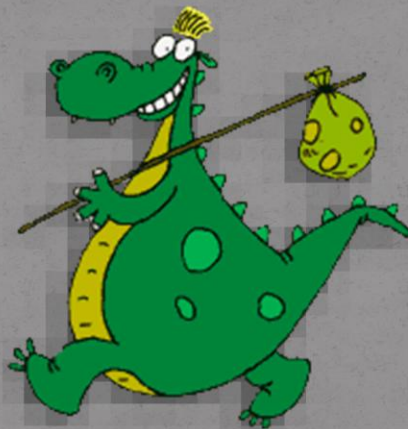
<http://wmrokuhistorii.blogspot.com/2013/04/smoki-legenda-czy-fakt.html>

W latach 40. XX wieku pisarz Robert Lyman doniósł, że widział ptaka o rozpiętości skrzydeł co najmniej 6 metrów, lecącego w stronę lasów Pennsylvanii. Sądził, że jest to młody okaz „ptaka gromu”. Również w 1976 roku o opisie olbrzymiego ptaka przelatującego nad partiami Rio Grande mówił cały kraj. Jego wzrost wynosił około 1,3 metra, miał czarne pióra, długi dziób i błyszczące, czerwone oczy. Gazety natychmiast nazwały go „**wielkim ptakiem**” (nazwa pochodziła od postaci z „Ulicy Sezamkowej”).

A co jeśli wszystkie spotkania ludzi ze smokami faktycznie miały miejsce? Jeśli jakimś trafem ptaki podobne do pterodaktyli, czyli słynne „**ptaki gromu**” lub „**Kongamoto**”, nie wyginęły i dotrwały do naszych czasów, to niemal pewne jest, że latały po niebach również kilkaset lat temu. Budziły strach i trwogę miejscowej ludności, siały zniszczenie i zagrażały bezpieczeństwu zwykłych ludzi. Dzielni rycerze walczyli z nimi i często je zabijali. Wtedy nie znano takich słów jak „dinozaur” czy „pterodaktyl”, więc najprościej było dać im własną nazwę. Stworzenia te były szybkie, zwinne i trudne do schwytania, więc dawni badacze nadali im nazwę „bystrookie” – z greckiego „**drakon**”, czyli po naszemu smok...

Smoki europejskie

Smoki europejskie mają wygląd mocno wyrośniętej jaszczurki z dodanymi skrzydłami. Potrafią zionąć ogniem, nierzadko mają wiele głów i są na ogół symbolem zła. Wierzono, że pod postacią smoka ukrywa się diabeł. Wygrana walka ze smokiem oznaczała więc zwycięstwo dobra nad złem.

Legenda o św. Jerzym

Św. Jerzy i smok pędzla Gustave'a Moreau

By Gustave Moreau - i.wendImage:Stgeorge-dragon.jpg, gallerix.ru3.gallerix.ru, Domena publiczna, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=72787>

W Europie znana jest legenda z początku XI wieku o **świętym Jerzym**, opowiadająca o jego starciu ze smokiem. Smok zrobił swoje gniazdo na źródle, którego woda zaopatrywała miasto Silene w Libii. W konsekwencji, mieszkańcy musieli wypędzać smoka z jego gniazda, na czas, gdy nabierali wodę. Każdego dnia oferowali smokowi owcę, a jeśli jej nie znaleźli, musieli oddać zamiast niej jedną z dziewczyn. Ofiara była wybierana przez losowanie. Pewnego razu losowanie wskazało księżniczkę. Monarcha zebrał o jej życie, jednak bez rezultatu. Miała zostać ofiarowana smokowi, lecz na jego drodze pojawił się święty Jerzy. Stał twarzą w twarz ze smokiem, obronił się znakiem krzyża, pokonał go i uratował księżniczkę. Wdzięczne miasto porzuciło pogaństwo i przeszło na chrześcijaństwo.

„Smok wawelski”

Smok wawelski. Ilustracja z 1550 roku Sebastiana Münstera

By Sebastian Münster - Cosmographie Universalis, Domena publiczna, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3209391>

W Polsce najbardziej znanym smokiem jest **smok wawelski**. Najstarszy zapis legendy o smoku wawelskim pochodzi z przełomu XII i XIII wieku. Jego autorem był Wincenty Kadłubek. Smok żywił się głównie dziewczicami i miejscowym bydłem. Szewczyk Dratewka podsunął mu owcę wypchaną siarką. Smok zjadł, dostał zgagi, po czym tak długo pił wodę z Wisły aż pękł.

Czy znasz Smoka wawelskiego?

Smok wawelski w Krakowie (rzeźba)

<https://gdybymlaktorem.pl/2014/03/13/wiersze-dla-dzieci-smok/>

Wybierz prawidłową odpowiedź:

1. Smok wawelski mieszkał:
 - a) w jaskini w Tatrach
 - b) w morskich głębinach
 - c) w jamie pod zamkiem w Krakowie
2. Smok wawelski:
 - a) śpiewał piosenki
 - b) porywał młode dziewczyny
 - c) głośno chrapał
3. Do walki ze smakiem ruszyli:
 - a) dzielni rycerze
 - b) Baba Jaga z Łysej Góry
 - c) siedmiu krasnoludków
4. Trudno było pokonać smoka, ponieważ:
 - a) szybko uciekał
 - b) szczyrzył zęby
 - c) ział ogniem
5. Smoka pokonał:
 - a) król Krak
 - b) szewczyk Dratewka
 - c) dzielny ołowiany żołnierz
6. Smok wawelski zginął, ponieważ:
 - a) był już stary i chory
 - b) wypił zatrutą wodę
 - c) zjadł owcę wypełnioną siarką i wypił tyle wody, że pękł

„Bazyliszek”

Wyobrażenie Bazyliszka według Ulissego Aldrovandi
z książki „Serpentum et draconum historia”

By User Male979 on en.wikipedia - Originally from en.wikipedia; description page is (was) here. Domena publiczna, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=753184>

Na miano drugiego z polskich smoków zasługuje niewątpliwie warszawski **Bazyliszek** posiadający zabójcze spojrzenie.

Bazyliszek jest stworzeniem, które rodzi się raz na 100 lat z jaja złożonego przez koguta. Wyglądem przypomina olbrzymiego węża, kojarzony jest także z jaszczurką. Może osiągnąć do piętnastu metrów długości. Żywi się wszelkiego rodzaju ssakami, ptakami, a także większością gadów. Jest śmiertelnym wrogiem pajaków. Jego jad, odór, a nawet spojrzenie powodowało śmierć. Fakt ten w legendach był powszechnie wykorzystywany: bohater podstępem zmuszał bazyliszka, aby ten spojrzał w lustro lub w inny przedmiot, w którym może ujrzeć swoje odbicie, aby uśmiercić gada.

Warszawski bazyliszek według popularnej miejskiej legendy był to przerażający stwór, opisywany jako kogut, wąż lub indyk, z ogonem węża i oczami żaby. Strzegł on w staromiejskich podziemiach ukrytych skarbów, a intruzów zabijał wzrokiem. Zginął przechytzony przez młodego czeladnika, który zszedł do podziemi, niosąc przed sobą zwierciadło.

Smok może być dobry!

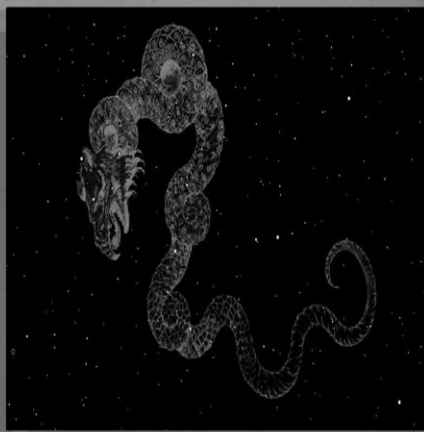
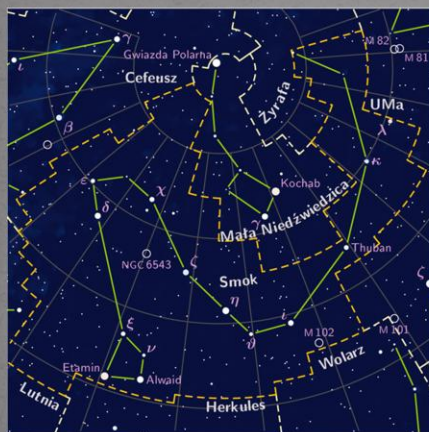

Drzeworyt „Smok”

By Katsushika Hokusai (葛飾北斎) - <http://visipix.com/index.html>, Domena publiczna, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=313058>

Na Dalekim Wschodzie znane są **lungi**, czyli smoki azjatyckie wywodzące się z Chin, a początek legendzie dały zapewne kości dinozaurów, które występują licznie na pustyni Gobi. Chiński smok posiada ciało węża, pysk wielbłąda, łuski karpia, łapy tygrysa i szpony orła. W pysku często trzyma perłę, która symbolizuje doskonałość. W przeciwieństwie do europejskiego smoka, smok chiński jest istotą sprzyjającą ludziom i przynoszącą szczęście. Opiekuje się państwem i jego władcą. Wizerunki smoka zdobią tron i szaty cesarza. Smoki sprowadzają deszcz, decydują o pomyślnych zbiorach. Na powitanie Nowego Roku Chińczycy przebierają się w papierowe kostiumy smoków i urządzają barwne pochody. Taniec smoka przyspiesza nadejście wiosny, podobnie jak u nas topienie Marzanny.

Smok na niebie?

Gwiazdozbiór Smoka

By Oryginalnym przesyłającym był Blueshade z polskiej Wikipedii - Na Commons przeniesiono z pl.wikipedia., CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=6487037>

<http://josekz.w.interiowo.pl/niebo/biegum.htm>

Gwiazdozbiór Smoka widoczny jest na naszym niebie przez cały rok. Jeden z greckich mitów opowiada, że kiedy Herakles zabił smoka, który strzegł złotych jabłek należących do bogów sadzie, ci przenieśli go na niebo i zamienili w gwiazdozbiór.

Dziś prawdziwych smoków już nie ma...

Waran z Komodo (Smok z Komodo)

By Midori - Praca własna, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4046896>

Ale czy na pewno? Na wyspie Komodo położonej na Oceanie Indyjskim żyją jaszczurki mające 3 m długości i ważące do 135 kg. Zwane są **smokami z Komodo**. Potrafią szybko biegać, nieźle pływają i wspinają się po drzewach i stromych zboczach. Mogą pożreć całą kozę w 10 minut! Po takiej uczcie odpoczywają kilka dni. Ale mają też swoją wstydliwą tajemnicę – bywają bojaźliwe. Przestraszone przytulają się do drzewa i zastygają w bezruchu. Najstarsze znane skamieniałości należące do waranów z Komodo odkryto w osadach z pliocenu w Australii.

Agama kołnierzasta

By Miklos Schubert - Praca własna, Domena publiczna, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=149235>

Smoczy wygląd i wojownicza postawa to cechy **agamy kołnierzastej** z Nowej Gwinei i Australii. Bardzo ruchliwa, szybko biega na tylnych odnóżach, unosząc nad ziemią ogon. Przestraszona lub rozdrażniona syczy i rozkłada wokół szyi skórzasty kołnierz. Może ugryźć boleśnie lub uderzyć pokrytym ostrymi łuskami ogonem. Lepiej omijać ją z daleka!

Moloch straszliwy

By Wouter! (Retuow) - Photograph by Wouter! aka RetuowAlso available on Flickr at <http://www.flickr.com/photos/wouterdb/367521056/> under Creative Commons Attribution-Noncommercial 2.0 licenseAlso seen at: <http://www.dinosauria.com/moloch.htm>, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1470366>

Na australijskiej pustyni żyje **moloch straszliwy**. Jego ciało pokrywają twarde kolce, które stroszy na widok przeciwnika. Zmienia również ubarwienie w zależności od podłoża. Wygląda przerażająco – ale tylko na zdjęciu. Natura stworzyła go miniaturowym smokiem. Ma zaledwie 20 cm długości i na dodatek odżywia się mrówkami.

Moloch żyje wyłącznie na pustyni. Jeśli jest za gorąco, chroni się – szybko zakopując się w piasku. Jaszczurka może całe tygodnie obejść się bez źródła wody: para wodna skraplająca się na jego kolcach, spływa wprost do jej pyszczka.

Smoki w filmach

Smok wawelski

„Porwanie Baltazara Gąbki”
Studio Filmów Rysunkowych
w Bielsku-Białej (1969-1970)

Tabaluga

„Tabaluga – Wielkie przygody małego smoka” (1994-2004) reż. Peter Maffay

Smoki często występują w utworach fantasy, są to jednak istoty bardzo zróżnicowane: od potężnych, często złośliwych zwierząt, do istot rozumnych, często przewyższających człowieka, głównie doświadczeniem i wiedzą. Różne są także ich charaktery, a nawet wygląd zewnętrzny. Czy znacie te smoki?

„Porwanie Baltazara Gąbki” – na prośbę księcia Kraka pod wodzą Smoka wawelskiego wyrusza do Krainy Deszczowców wyprawa ratunkowa, której zadaniem jest odszukanie wybitnego naukowca – biologa Baltazara Gąbki.

„Tabaluga – Wielkie przygody małego smoka” – niemiecko-australijski serial animowany opowiadający o zielonym smoku i jego przyjaciółach. Tabaluga jest młodym smokiem, synem Tyriona. Jak każdy smok potrafi latać, zionąć ogniem i tak, jak jego przodkowie, broni Rajskiej Doliny.

Eustachy

„Opowieści z Narni: Podróż
Wędrowca do Świtu”
(2010) reż. Michael Apted

Smaug

„Hobbit: Pustkowie Smauga”
(2013) reż. Peter Jackson

„Opowieści z Narni: Podróż Wędrowca do Świtu” to przygody dzieci, które odkrywają historię świata, w którym zwierzęta mówią, magia jest powszechna, a dobro walczy ze złem. Eustachy jest rozpieszczonym i samolubnym chłopakiem, który za karę zostaje zamieniony w smoka i pod wpływem tego zdarzenia zmienia się.

„Hobbit: Pustkowie Smauga” opowiada o wyprawie podjętej przez kompanię Thorina do okupowanej przez smoka Smauga Samotnej Góry w celu zabicia go i odzyskania dawnej siedziby krasnoludów.

Falkor

„Niekończąca się opowieść”
(1984) reż. Wolfgang Petersen

Rogogon Węgierski

„Harry Potter i Czara Ognia”
(2005) reż. Mike Newell

„**Niekończąca się opowieść**” – smok z tego filmu wśród smoczej braci może zostać uznany za odmieńca – przypomina bowiem bardziej wielkie kudłate psisko, niż zionącego ogniem stwora. Zachwyty budzą jego podniebne akrobacje z młodym Bastianem na grzbiecie. Wszystko po to, aby uratować przed zagładą krainę Fantazję.

„**Harry Potter i Czara Ognia**” – akcja filmu toczy się w alternatywnej wersji naszej rzeczywistości, w której istnieje niezależne społeczeństwo czarodziejów; z własnymi szkołami, ministerstwem magii, instytucjami itp. Jest ono ukrywane przed zwyczajnymi, niemagicznymi ludźmi (nazywanymi przez czarodziejów mugolami).

Złoty Smok

„Wiedźmin”
(2001) reż. Marek Brodzki

Smoczyca

„Shrek”
(2001) reż. Vicky Jenson, Andrew Adamson

„**Wiedźmin**” – polski film fantasy z 2001 roku w reżyserii Marka Brodzkiego. Film jest adaptacją opowiadań o Wiedźminie polskiego pisarza fantasy, Andrzeja Sapkowskiego. Wiedźmin ma za zadanie zwalczać zagrażające ludziom potwory.

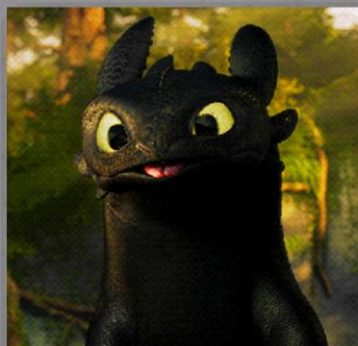
„**Shrek**” – Smoczyca strzeże zamku, w którym więziona jest Królewna Fiona. Niestety nie zdoła upilnować Fiony, jak również swojego serca, które skradnie jej towarzysz Shreka – Osioł.

Draco

„Ostatni smok”
(1996) reż. Rob Cohen

Szczerbatek

„Jak wytresować smoka”
(2010) reż. Dean DeBlois , Chris Sanders

„**Ostatni smok**” – syn zmarłego króla zostaje poważnie ranny w walce. Smok Draco, który chce ratować chłopca przed złem, oddaje mu połowę własnego serca. W zamian za ten dar smok oczekuje od przyszłego króla przestrzegania zasad honorowego kodeksu rycerskiego.

„**Jak wytresować smoka**” – akcja filmu rozgrywa się na wyspie Berk, gdzie wszyscy walczą ze smokami. Nastolatek o imieniu Czkawka jest nieco wątpliwy i polowanie na smoki nie za bardzo mu wychodzi. Chłopak chcąc udowodnić, że jest coś wart, zapisuje się na zajęcia walk ze smokami.

KINO ŚWIAT

Zapraszamy na film 😊

Bibliografia:

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Smok>

<http://wmrokuhistorii.blogspot.com/2013/04/smoki-legenda-czy-fakt.html>

<http://www.bibliotekaw szkolne.pl/inne/gazetki/83/index.php>

Opracowała:

Wiesława Twardowska

Zapraszamy na spotkanie z kolejnym smokiem. Jaki będzie? Zobaczymy...